

Konspekt lekcji o Senacie RP dla klas 7 i 8 szkoły podstawowej

Czas trwania: 90 minut

Docelowy etap edukacyjny: klasy 7 i 8 szkół podstawowych

Potrzebne materiały do przeprowadzenia lekcji: sprzęt do odtworzenia prezentacji, przybory do sporządzania notatek i wykonywania ćwiczeń

Metody: wykład, praca z prezentacją, dyskusja

Temat lekcji: [Funkcjonowanie i rola Senatu RP](#)

Cele lekcji:

- poznanie struktury władzy ustawodawczej i zrozumienie jej funkcjonowania,
- zrozumienie roli Senatu RP w polskim ustroju państwowym,
- przedstawienie uprawnień Senatu RP,
- wyjaśnienie funkcjonowania wyborów do Senatu RP,
- zapoznanie ucznia z prawami i obowiązkami senatora,
- zapoznanie ucznia z podstawowymi pojęciami związanymi z tematyką parlamentarną.

Plan wykładu:

1. Geneza ogólna i charakterystyka Senatu RP
2. Funkcje i uprawnienia Senatu RP
3. Wybory do Senatu
4. Funkcjonowanie i organizacja pracy Izby Wyższej
5. Prawa i obowiązki senatora*
6. Zwiedzanie Senatu RP*

*dodatkowe

Scenariusz lekcji „Funkcjonowanie i rola Senatu RP”

1. Geneza ogólna i charakterystyka organu państwowego

Senat jest istotnym elementem polskiej demokracji, ustroju obowiązującego w Rzeczypospolitej Polskiej (z przerwami) od XVI wieku. Słowo „demokracja” pochodzi od greckich słów „demos” (lud) i „krateo” (rządę). Jest to system, w którym obywatele lub wybrani przez nich przedstawiciele decydują bezpośrednio o ustanawianiu prawa. W Polsce takimi przedstawicielami są m.in. senatorowie. Pierwszą demokracją, która wykształciła się w Polsce, była demokracja szlachecka¹.

Izba Wyższa jaką jest Senat RP powstała z **Rady Królewskiej**, która doradzała królowi od połowy XIV wieku. Rada nie miała swojego stałego składu – decydował o nim za każdym razem król. Zwykle do pełnienia tych ról zapraszani byli arcybiskupi, biskupi, najwyżsi dostojnicy państwowi, czyli kanclerz, podkanclerzy, podskarbi i marszałek wielki koronny, a także urzędnicy ziemscy – wojewodowie i kasztelanowie. Zjazdy zwoływane przez monarchę w celu stanowienia prawa, służyły także do uzyskania poparcia społecznego przede wszystkim w sprawach związanych z podatkami².

Ustrój Rzeczypospolitej Polskiej opiera się na podziale i równowadze władzy ustawodawczej, władzy wykonawczej i władzy sądowniczej. **Władzę ustawodawczą sprawują Sejm i Senat**, władzę wykonawczą Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej i Rada Ministrów, a władzę sądowniczą sądy i trybunały³. Instytucje władzy ustawodawczej są odpowiedzialne za tworzenie ustaw. Po przejściu całej drogi legislacyjnej są publikowane w Dzienniku Ustaw jako polskie prawo.

2. Funkcje i uprawnienia Senatu RP

Funkcje Senatu RP:

- **Ustrojodawcza** – Senat uczestniczy w kształtowaniu ustroju państwa
- **Prawodawcza** – Senat uczestniczy w procesie ustawodawczym (procesie kształtowania systemowego aktów prawnych)

¹ Noty Senat Rzeczypospolitej Polskiej „Senat w demokracji”. Oprac. Monika Maciejewska, wyd. Kancelaria Senatu, Warszawa 2020.

² Noty o Senacie „Historia polskiego Senatu”. Wyd. Kancelaria Senatu.

³ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 roku (Dz. U. z 1997 r. Nr 78poz. 483 z późn. zm.), art. 95.

- **Kreacyjna** – Senat ma prawo dokonywania wyboru albo wyrażania zgody na powoływanie i odwoływanie poszczególnych stanowisk
- **Kontrolna** - może żądać informacji oraz rozpatruje sprawozdania poszczególnych instytucji i stanowisk

Senat⁴:

- posiada **inicjatywę ustawodawczą**,
- wraz z Sejmem tworzy **Zgromadzenie Narodowe**,
- rozpatruje ustawy uchwalone przez Sejm,
- deleguje dwóch senatorów do składu **Krajowej Rady Sądownictwa**,
- wyraża zgodę na powołanie i odwołanie przez Sejm prezesów: **Najwyższej Izby Kontroli, Instytutu Pamięci Narodowej, Urzędu Ochrony Danych Osobowych, Rzecznika Praw Dziecka** oraz na powołanie **Rzecznika Praw Obywatelskich**,
- rozpatruje **roczne sprawozdania** Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji oraz wysłuchuje **informacji** Rzecznika Praw Obywatelskich,
- wyraża zgodę na zarządzenie przez Prezydenta **referendum ogólnokrajowego**,
- powołuje i odwołuje jednego członka **Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji**, dwóch członków **Kolegium Instytutu Pamięci Narodowej**, trzech członków **Rady Polityki Pieniężnej** oraz jednego członka **Państwowej Komisji do spraw Pedofilii**,
- Senat wybiera **ławników Sądu Najwyższego**.

Senat w nawiązaniu do historii od czasów dwudziestolecia międzywojennego utrzymuje ściśle kontakty z **Polonią**, czyli Polakami mieszkającymi na stałe poza granicami Polski. Często w trakcie delegacji przedstawiciele Senatu RP spotykają się z grupami polonijnymi. Celem jest wzmacnianie więzi z krajem, promocja kultury polskiej, ochrona dorobku, historii i tradycji, rozwój organizacji oświatowo-kulturalnych na obczyźnie.

⁴ Noty o Senacie „Rola Senatu w polskim ustroju państwowym”. Wyd. Kancelaria Senatu.

3. Wybory do Senatu

Senat składa się ze **100 Senatorów** wybieranych w **100 jednomandatowych okręgach** na **4-letnia kadencję**. Senatorów wybiera się w wyborach:

- **powszechnych** (głosować każdy obywatel Polski, który ukończył 18 lat)
- **bezpośrednich** (jedynie sam obywatel może zagłosować, bez pośredników)
- **w głosowaniu tajnym** (jedynie sam głosujący wie na kogo zagłosował)

Aby zostać senatorem trzeba mieć ukończone **30 lat, obywatelstwo polskie** oraz być **niekaranym**. Nie można jednocześnie kandydować do Sejmu i do Senatu. Wybory odbywają się w dniu wolnym od pracy, wyznaczonym przez prezydenta.

Procedurę wyboru senatorów określają Konstytucja RP z 2 kwietnia 1997 r. i ustawa z 5 stycznia 2011 r. – Kodeks wyborczy. Senatorowie są wybierani w wyborach powszechnych, bezpośrednich, w wyniku głosowania tajnego. Powszechność wyborów do senatu ma dwa aspekty⁵:

- **czynne prawo wyborcze** (każdy obywatel Polski, który ukończył 18 lat ma prawo głosować na wybranego kandydata),
- **bierno prawo wyborcze** (każdy obywatel Polski, który ukończył 30 lat i ma czynne prawo wyborcze może zostać wybrany na senatora).

Każda kandydatura musi być poparta 2 000 podpisów wyborców, a kandydować można tylko w 1 okręgu wyborczym. O **ważności wyborów** do Senatu RP decyduje Sąd Najwyższy. Rozstrzyga on również o ważności wyboru tych senatorów, co do wybrania których zgłoszono protesty. W przypadku wygaśnięcia mandatu odbywają się wybory uzupełniające.

4. Funkcjonowanie i organizacja pracy Senatu RP

Organami Senatu RP są:

- 1) Marszałek Senatu,
- 2) Prezydium Senatu,
- 3) Konwent Seniorów,
- 4) Komisje Senackie.

⁵ Noty Senat Rzeczypospolitej Polskiej „Jak wybierani są senatorowie”. Oprac. Mirosław Granat, wyd. Kancelaria Senatu, Warszawa 2020.

Marszałek stojący na czele Senatu RP wybierany jest na pierwszym posiedzeniu. Ma on funkcję reprezentacyjną, ustala plan pracy izby, zwołuje posiedzenia, ustala projekt porządku dziennego obrad (zasięgając opinii Konwentu Seniorów). Marszałek Senatu przewodniczy obradom, udziela głosu i przeprowadza głosowanie. Praca Marszałka Senatu jest bardzo obszerna i zróżnicowana, toteż na początku kadencji wybierani są także **wicemarszałkowie**, którzy mają za zadanie wspierać marszałka w organizacji pracy Senatu i zastępują go w przypadku jego nieobecności⁶. Marszałek wraz z wicemarszałkami tworzą **Prezydium Senatu** odpowiedzialne m.in. za dokonywanie wykładni Regulaminu Senatu, zlecanie komisjom senackim poszczególnych spraw, czuwanie nad wykonywaniem obowiązków przez senatorów, czy też opiniowanie spraw wniesionych przez senatorów. W posiedzeniach Prezydium Senatu mogą brać udział – z prawem do głosu doradczego – szef Kancelarii Senatu i osoby zaproszone przez marszałka.

Konwent Seniorów tworzą marszałek, wicemarszałek i senatorowie, będący przedstawicielami klubów senackich. Istnieje możliwość porozumienia między klubami i kołami i oddelegowanie wspólnego przedstawiciela do Konwentu Seniorów. Na posiedzeniach Konwentu Seniorów kluby ustalają sprawy związane z porządkiem obrad Senatu, planem pracy i terminów posiedzeń. Ponadto Konwent Seniorów rozpatruje i przedstawia wnioski dotyczące sposobu prowadzenia dyskusji i obrad Izby.

Senatorowie wybierają ze swojego grona **sekretarzy Senatu** (zwykle najmłodszych stażem i wiekiem senatorów), których zadaniami są m.in. prowadzenie listy mówców podczas posiedzeń Senatu, przygotowywanie protokołów posiedzeń, a także liczenie głosów oddanych w głosowaniach.

Podstawowe prace Senatu odbywają się na komisjach senackich. Do nich kierowane są ustawy uchwalone przez Sejm. Komisje rozpatrują także projekty ustaw stworzone z inicjatywy senatorów. W ramach komisji mogą być powoływane podkomisje zajmujące się określoną problematyką, Senat może też powołać komisje nadzwyczajne⁷.

⁶ Folder Senat Rzeczypospolitej Polskiej. Oprac. Anna Jaguścik, wyd. Kancelaria Senatu, Warszawa 2020.

⁷ <https://senat.edu.pl/senat/organy-senatu-rp/>, [dostęp 29.09.2022].

Senat RP uczestniczy w procedurze stanowienia prawa obejmującej przygotowanie projektu ustaw oraz ich uchwalanie przez poszczególne organy, czyli **procesie legislacyjnym**. Ma inicjatywę ustawodawczą, rozpatruje ustawy uchwalone przez Sejm (może je zaakceptować, odrzucić, lub też wnieść poprawki).

Projekt ustawy po uchwaleniu przez Sejm trafia do Senatu. Praca nad ustawą w Senacie rozpoczyna się na posiedzeniach komisji senackich, gdzie przygotowywane jest sprawozdanie dotyczące danej ustawy. Następnie ustawa trafia na posiedzenie Senatu, gdzie senatorowie po uprzedniej debacie mogą poprzez głosowanie:

- **odrzucić** ustawę w wersji sejmowej,
- **przyjąć** ustawę bez poprawek,
- lub **wprowadzić poprawki**.

Jeśli projekt ustawy zostanie odrzucony lub też wprowadzone zostaną poprawki – ustawa wraca do Sejmu. Jeśli jednak ustawa zostanie przyjęta bez poprawek, bądź Senat nie podejmie się uchwały – jest ona przekazywana do marszałka Sejmu, który to przekazuje ją do Prezydenta RP.

5. Prawa i obowiązki senatora*

Ustawa z dnia 9 maja 1996 r. o wykonywaniu mandatu posła i senatora szczegółowo określa jakie prawa i obowiązki mają senatorowie. Najważniejszym obowiązkiem senatora wybranego przez obywateli jest **uczestnictwo w obradach Senatu RP, posiedzeniach komisji i innych organów** do których został powołany. Każdy senator ma obowiązek uczestnictwa w **minimum jednej komisji**, maksymalnie dwóch – zwykle senatorowie wybierają komisje zgodnie ze swoim wykształceniem lub doświadczeniem zawodowym. Senator może uczestniczyć w posiedzeniach komisji, do których nie należy, jednakże nie ma możliwości głosowania.

Senatorowie kontaktują się z wyborcami, by **wysłuchiwać ich uwag i opinii**. Ustawa zobowiązuje senatorów do **informowania wyborców o swojej działalności**. Zgodnie z Konstytucją senator nie jest związany wolą i zdaniem swoich wyborców, każdorazowo głosuje zgodnie ze swoim sumieniem

Senatorom nie wolno sprawować funkcji, których nie można pogodzić ze sprawowaniem mandatu, jest to tzw. **niepołączalność mandatu**. Z mandatem senatora nie można łączyć m.in.: urzędu prezydenta, mandatu posła

i deputowanego Parlamentu Europejskiego, funkcji prezesa: NBP, NIK, IPN, Rzecznika Praw Obywatelskich i Rzecznika Praw Dziecka, ambasadora, członka: Rady Polityki Pieniężnej, KRRiT, Rady IPN, radnego i członka władz samorządowych, zatrudnienia na niektórych stanowiskach administracyjnych, funkcji sędziego, prokuratora, urzędnika służby cywilnej, itp.

W trakcie interwencji podejmowanych przez senatorów, mogą oni **żądać dostępu do wszelkich informacji i danych** dotyczących działalności instytucji państwowych i samorządowych, w administracji, zakładach i przedsiębiorstwach państwowych i samorządowych.

Każdy z senatorów ma prawo do **utworzenia biura senatorskiego**. Działalność tych placówek jest finansowana przez Kancelarię Senatu.

Aby umożliwić senatorom wykonywanie ich obowiązków, prawo gwarantuje im odpowiednie warunki. Senatorowie otrzymują **diety**, będące ekwiwalentem kosztów związanych z wykonywaniem mandatu. Jeśli senator zrezygnuje ze swoich wcześniejszych obowiązków zawodowych, aby w pełni poświęcić się pracy w parlamencie, może dodatkowo otrzymać **uposażenie senatorskie**, czyli wynagrodzenie za swoją pracę w wysokości odpowiadającej wynagrodzeniu wiceministra.

Praca senatora odbywa się na terenie całej Polski, a także poza granicami kraju. Parlamentarzystom przysługuje **prawo do bezpłatnych przejazdów i przelotów państwowymi środkami komunikacji**. Jeśli senator mieszka poza granicami Warszawy, gdzie znajduje się siedziba parlamentu, może ubiegać się o **możliwość bezpłatnego noclegu w Domu Poselskim**.

Senator nie może być pociągnięty do odpowiedzialności za swoją działalność wchodzącą w zakres sprawowania mandatu senatorskiego – chroni go **immunitet**.

W doktrynie prawa wyróżnia się immunitet formalny i materialny⁸:

- **immunitet formalny** - ograniczenie odpowiedzialności prawnej (w szczególności odpowiedzialności karnej) danej osoby ze względu na pełnioną funkcję na czas pełnienia tejże funkcji;

^{8 8} Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 roku (Dz. U. z 1997 r. Nr 78poz. 483 z późn. zm.), art. 105.

- **immunitet materialny** - trwale wyłączenie spod przepisów sankcjonujących określone zachowanie. Najważniejszym przykładem immunitetu materialnego jest immunitet materialny parlamentarzysty, oznaczający, że poseł oraz senator nie mogą być pociągnięci do odpowiedzialności za działania wchodzące bezpośrednio w zakres sprawowania ich funkcji parlamentarnych.

Senator odpowiada przed Senatem – a w przypadku naruszenia praw osób trzecich – za zgodą Senatu może odpowiadać przed sądem. Od dnia ogłoszenia wyników wyborów do dnia wygaśnięcia mandatu senator nie może być bez zgody Senatu pociągnięty do odpowiedzialności karnej (dotyczy także czynów popełnionych przed ogłoszeniem wyników wyborów, chyba że wcześniej wszczęto postępowanie karne wobec osoby senatora). Gdy do Marszałka Senatu wpłynie wniosek o zgodę Senatu, senator ma prawo złożyć sam oświadczenie o zgodzie na pociągnięcie go do odpowiedzialności karnej. Przyjęcie mandatu karnego lub uiszczenie grzywny za wykroczenie przeciwko bezpieczeństwu i porządkowi w komunikacji zastępuje taką zgodę. Senat wyraża zgodę na pociągnięcie senatora do odpowiedzialności karnej uchwałą podjętą bezwzględną większością głosów ustawowej liczby senatorów⁹.

6. Zwiedzanie Senatu RP*

Istnieje możliwość zwiedzania Senatu RP z przewodnikiem. Zwiedzanie parlamentu jest bezpłatne. Zapraszamy do rezerwacji wizyt w senackim systemie rezerwacji wycieczek. Więcej informacji na znajdą Państwo na stronie:

<http://senat.edu.pl/edukacja/zwiedzanie/informacje-o-zwiedzaniu/>

Wirtualny spacer po Senacie RP:

<https://www.panoramix3d.pl/realizacje-wirtualne-spacery-na-www/wirtualny-spacer-senat-rp>

⁹ https://www.senat.gov.pl/gfx/senat/userfiles/_public/bss/przewodnik_senatora/aktualizacja/immunitet.pdf [dostęp 3.10.2022 r.]

Biuro Analiz, Dokumentacji i Korespondencji

tel. 22 694 94 32

Dział Edukacji Obywatelskiej

tel. 22 694 95 20

Adres do korespondencji:

Kancelaria Senatu

ul. Wiejska 6/8,

00-902 Warszawa

